

BÁNYAI SÁNDOR

AZ ÉLMÉNYPEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGEK SZEREPE A SZOCIÁLIS KOMPETENCIAFEJLESZTÉSben

EGY EGYSZERŰ ÉLMÉNYPEDAGÓGIAI GYAKORLAT: „ÉPÍTÜNK TORNYOT!”

A játék négy fő fölött már játszható, nagyobb létszám esetén 3-5 fős csoportokra osztjuk a gyerekeket. Hat éves kortól bátran ajánlható mindenkinek. Szükséges kellékek: fa építőkockák minél nagyobb mennyiségben, szembekötőkendők vagy sálak.

Az első feladat látszólag nagyon könnyű, egyszerű: „Építsetek egy minél magasabb tornyot! Ennek megtervezésére kaptok 5 percet, kivitelezésére 8 percet.”

Az első végrehajtást követően előre tervezett hívókérdések alapján dolgozzuk fel, hogy a résztvevők mit éltek meg ebben a rövid időben. A pozitív és negatív élmények kifejtésének egyaránt helyt adunk. Célunk, hogy fogalmazzák meg az első kivitelezés tanulságait.

Ezt követően megnöveljük a kihívást! „Most építsetek egy minél több szintből álló tornyot! Új szabály, hogy ne egy ember építse a tornyot, hanem a csoport minden egyes tagja, kockáinként más-más ember.” Most azonban ehhez előbb a terem egyik pontjából a másikba kell elvinni az építőanyagot úgy, hogy a csapat egyik tagjának be van kötve a szeme, egy másik pedig csak utasításokkal irányíthatja, nem érhet hozzá! Az irányító és irányított szerepnek folyamatosan cserélődni kell, nem lehet kétszer egymás után ugyanaz a játékos ugyanabban a szerepben, és a csoport minden tagjának részt kell vennie a játékban.

A második kört is reflexió követi: „hogyan éreztél magad, milyen volt Neked az egyes szerepekben, mit csináltál jól, miben kell fejlődnöd, mit tanultál?” A megfogalmazott tapasztalatokból igyekszünk olyan tanulságokat levonni, amelyek a játékon kívüli helyzetekben, a mindennapokban is érvényes üzenetet hordoznak.

ÉLMÉNYPEDAGÓGIA, A GYERMEKEK SAJÁT ÉLMÉNYEN ALAPULÓ SZOCIÁLIS FEJLESZTÉSÉNEK ESZKÖZE

A fentebb leírt egyszerű, de tipikus élménypedagógiai játék a szociális fejlesztések egész tárházát biztosítja. Mára már közhelyként tény, hogy a nevelés sokkal hatékonyabb olyan módszerek alkalmazásával, amelyek során a gyermek saját tevékenységein keresztül, valamint a másokkal való együttműködés által jut új ismeretek birtokába, és így sajátítja el a különböző készségeket és képességeket.

A mai generációk megváltozott igényei az interaktivitást, a sokszínűséget és a modern eszközök használatát várják el az iskolákban. Az élménypedagógia lényege, hogy nem kell szépen ülni a padban, a játékok során a gyerekek mozoghatnak, a foglalkozás állandó kommunikációra, együttműködésre, újratervezésre épül, lehetőség nyílik a résztvevők aktív ismeretszerzésére, változatos helyzetekben történő rögtönzésére. A szokatlan problémamegoldási helyzetek során felszínre kerülhetnek rejtett képességeik, növekszik önbizalmuk, játszva oldják meg a feladatokat.

Oly módon kell alakítanunk a játékokat, feladatokat, hogy azok a lehető legtöbb aktivitást biztosítsák a tanulók számára, és a tanulók sok olyan nyitott problémahelyzettel találkozzanak, amelyben saját maguknak kell megtalálniuk a megoldást, hiszen az életben szükséges komplex cselekvőképesség csak az életszerű helyzetekben történő tényleges cselekvés során fejlődhet.

A tevékenységközpontúság azon gyerekek számára is lehetővé teszi, hogy sikerélménnyel gazdagodjanak, akiknek egyébként nem a legjobb a memóriájuk, nem tudnak szóban jól felelni, izgulnak, kicsi a szókincsük, vagy nem tudják jól leírni a gondolataikat.

A GYERMEK SZÜKSÉGLETEI

A gyermeknek életkoránál fogva szüksége van arra is, hogy játékos helyzetekben társaival együtt megéljen addig ismeretlen helyzeteket, kialakítsa saját reakcióit, és legyen lehetősége visszajelzést kapni azokra, hogy pozitív megerősítések, vagy megfontolásra alkalmas kritikai visszajelzések formájában érvényesüljön a külső kontroll. Fontos olyanfajta magatartásmódok kialakítása, amelyek által megerősítéseket kapnak arról, hogy jó helyen vannak, jó úton járnak, helyesen gondolkodnak a világ dolgairól.

Az élménypedagógia módszereivel lelki szabadságra, felszabadult, de felelősségteljes gondolkodásra igyekszünk nevelni a gyerekeket. Nem egymás legyőzésére buzdítunk, hanem csapatmunkára, egymásra figyelésre, együttműködésre, az alapvető emberi értékek megtapasztalására, megélésére. Érdekes ezeket az alapértékeket játékos formában megismerni, feldolgozni, beszélni jelentőségükről, kialakítani az ezekhez fűződő saját személyes viszonyt minden gyermeknek, és nem csupán a katedréről hallani tanári tényközlés formájában. A gyerekekre sokkal inkább az gyakorol mély hatást, amit saját maga megtapasztal.

A módszer elsősorban a személyes élményen keresztül hat. A résztvevőknek meg kell tapasztalniuk, miként tudnak hozzájárulni a társaik sikeréhez vagy milyen következményekkel jár a csoportra nézve, ha nem működik együtt mindenki. Ha ügyesek vagyunk, akkor a siker felszabadító érzését is meg fogják tapasztalni, nem a társaik, hanem saját maguk legyőzésének élményét is. Ehhez nagy türelem és elkötelezettség szükséges a pedagógus részéről. Szándékunk szerint úgy segítünk nekik, hogy tapasztalatokat, motivációt, eszközöket és módszereket adunk fejlődésükhöz. Nem lesznek gyors eredményeink, nem fogjuk tudni máról holnapra megváltoztatni a gyerekeket.

Mivel csoportba, közösségbe helyezve fogják megtapasztalni magukat, saját tevékenységükről másoknak kell reakciókat adniuk, másoktól kell visszajelzéseket kapniuk. Az újabb és újabb végiggondolást segíthetjük ezekkel a módszerekkel, így kicsi, belátható, teljesíthető fejlesztési célokat kitzúve léphetnek előre. Ily módon felelősségvállalásra, önkritikára, reális önértékelésre képes embereket tudunk nevelni. A fejlődés természetesen következetes, aprólékos munka eredményeképp jelentkezik. Az élménypedagógia nem csodaszer, hatása nem egyik pillanatról a másikra, „varázsütésre” jelentkezik, hanem játékról játékra, mindig egy picit előre lépve, mindig kiemelve a pozitívumokat.

MIKÉNT FOGADJÁK A GYEREKEK AZ ÉLMÉNYSZERŰSÉGRE ALAPOZOTT NEVELÉST?

Az aktív, cselekvő bekapcsolódás együtt jár a komfortzóna elhagyásával. Az élményszerzés mellett ez a másik kulcsa az eredményes élménypedagógiai foglalkozásoknak. A résztvevők olyan kihívást jelentő feladatokban vesznek részt, amelyek (akár fizikai, érzelmi vagy szociális értelemben) újfajta megközelítést, gondolkodásmódot és képességeket követelnek meg tőlük. Mindezzel pedig átlépnek a komfortzónából a tanulási zónába, ahol mindenki a saját határait feszegetheti, újabb és újabb felfedezni való találva ebben a zónában.

Tapasztalataink alapján kijelenthetjük, hogy a gyerekek jól fogadják, de az ilyen jellegű „szocializációjukhoz” időre van szükségük. Ha óvodáskorukban, elsős korukban, ötödikben, hatodikban, hetedikben nem találkoznak például azzal, hogy a csoport maga dönt, és maga viseli döntésének felelősségét, nyolcadikban már nem fognak tudni reagálni, a tanártól, a játékvezetőtől várják majd a döntést, vagy kétségbeesetten, rosszul döntenek.

Amikor a csoport tagjai ráébrednek, hogy nekik is van felelősségük a közös sikerben, rájönnek, hogy a folyamatban aktívan kell részt venni, nem elég passzívan elszünnedni, hanem fel kell állni, jelen kell lenni, segíteni kell a társakat, akkor jól fogják fogadni ezeket a módszereket. Minél kisebb korban kezdik el ilyen módon nevelni a gyerekeket, annál jobban reagálnak majd rá.

Ha nem így történik, nem biztos, hogy a várt reakció érkezik, mert inkább maradni szeretnének a jól belakott, biztonságos padjaikban, ahol jól el tudtak bújni sok éven keresztül a tolltartó és a tankönyv mögé. Ha mi nem mozdítjuk ki őket ebből a kényelmes helyzetből, iszonyatos kudarcokkal fognak találkozni a társadalomban, ha ott szembesülnek először a kimozdulás következményeivel. Ott nem lesz hová elbújni...

AZ ÉLMÉNYPEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGEK SZAKASZAI

Az alpmódszer lényege a résztvevő által megtapasztalt élmény, majd annak feldolgozása a pedagógus segítségével. A megszerzett és tudatosított tapasztalatok alapján következik a megoldás újratervezése, majd újbóli kivitelezése, de már magasabb kihívással, neheztett körülmények között. Ezután ismét visszajelzéseket adunk egymásnak mindaddig, amíg a feladattól elvonatkoztatott tanulságot általánosítva más problémák és helyzetek megoldásához is felhasználható tudásra teszünk szert. Így járul hozzá az élménypedagógia új képességek, készségek és viselkedésformák elsajátításához.

I. Tervezés (A probléma megoldásának megtervezése)

A vezető a tervezési fázis során támogassa a csoportot anélkül, hogy a saját megoldását erőltetné rájuk! Ne avatkozzon be a tervezés folyamatába, biztosítsuk a csoport számára a lehető legteljesebb önállóságot a megoldás kiválasztásában!

A mesterségesen létrehozott és kontrollált problémamegoldó szituációkban a problémákat akkor lehet eredményesen megoldani, ha a csoport tagjai felkészülnek arra, hogy igénybe vegyék mentális, érzelmi és fizikai lehetőségeiket.

II. Végrehajtás (Tapasztalatszerzés)

A sikeres megoldás az eredményesség érzetéhez, a sikeresség, az önérték és az önbizalom növeléséhez vezet, fejleszti a problémamegoldási készséget.

Készítsük fel őket arra is, hogy az első végrehajtás, az első kísérlet nem lesz feltétlenül eredményes. Fontos, hogy az első néhány próbálkozást tapasztalatszerzési lehetőségként és esélyként, a fejlődés nélkülözhetetlen alapjaként éljük meg, ne pedig elkedvetlenítő kudarcként!

Ügyeljünk rá, hogy az esetleges hibázás ne vezessen bűnbakkereséséhez, nagyon fontos megérteni és megtanulni, hogy a látszólagos kudarcok értékes tapasztalatokhoz vezethetnek, a későbbi sikereket alapozhatják meg, a feladat sikeres végrehajtásánál, a létrehozott produktumnál, az eredmény elérésénél fontosabb maga a tanulási folyamat!

III. Feldolgozás (élménymegosztás, visszajelzés és újratervezés)

A gyerekek tapasztalatokat szereztek a tevékenység során, és most már valószínűleg képesek arra, hogy megosszák élményeiket. Az első végrehajtást feltétlenül összegzés, feldolgozás kövesse, teljesen függetlenül attól, hogy a végrehajtás sikeres volt-e, vagy csak részben, vagy esetleg teljesen sikertelen maradt! Nem a végeredmény, hanem a végeredmény létrehozásig vezető folyamat és annak feldolgozása a tanulás valódi terepe.

A feldolgozás célja, hogy a csoport ismerje meg minden tagjának tapasztalatát. Ebben a szakaszban meg kell tudni, hogy mi történt a csoporttal és az egyénekkal a tevékenység folyamán – kognitív és affektív szinten, valamint a viselkedés szintjén. A résztvevőknek lehetőséget kell adnunk a feldolgozásra, arra, hogy reflektáljanak tapasztalataikra.

Fontos, hogy a résztvevők maguk mondják ki a tanulságokat, maguk ítélik meg, hogy mi az, ami jól működött, mi az, ami hátráltatta a csapatot. Se a kudarc, se a siker ne kendőzze el, hogy mindkét kimenet esetén mindkét irányba ható tényezőknél jelen kellett lenniük! Érdemes megtalálni a hátráltató motívumokat, akkor is, ha eredményesen, sikeresen hajtottuk végre a gyakorlatot, és viszont – a kudarcban is kellett lennie legalább néhány olyan motívumnak, amely magában hordozza a későbbi jó eredmény lehetőségét.

Sok gyerek szívesebben beszél egy jelképet ábrázoló kártyáról vagy tárgyról, mint saját magáról: ezen eszközök révén olyan gondolatok is kifejezést nyernek, amelyek egyébként kimondatlanul maradnának. A kellékekkel vagy jelképekkel való munka különösen hasznos, ha a csoport introvertált tagjait kell szóra bírni. Ezek a módszerek konkrét fogódzót nyújtanak a résztvevők számára, amelyekhez gondolataikat hozzákapsolhatják, ezáltal a gondolatok tartalmát és formát kapnak, sokkal mélyrehatóbban, mint egy szokványos beszélgetőkör keretében.

A tapasztalati tanulás körének bejárása érdekében két végrehajtás között növelhetjük a kihívást, nehezíthetjük a gyakorlatot. Ebben az esetben nagyon fontos, hogy a nehezítésről, annak szükségességéről, a kihívás szerepéről és fontosságáról győzzük meg a csoportot, teremtsünk olyan hangulatot, hogy a résztvevők azonosulni tudjanak az új célkitűzésekkel, elfogadják a keményebb feltételeket.

IV. Alkalmazás (Általánosítás és a tapasztalatok felhasználása)

A tapasztalaton alapuló tanulás körfolyamatának utolsó szakasza az alkalmazás.

A zárófeldolgozás célja, hogy olyan tapasztalatokat fogalmazzanak meg, melyek már nem tervek egy következő, sikerebb végrehajtásra, hanem túlmutatnak a konkrét feladaton, és lehetővé teszik olyan gondolatok rögzítését, melyek valós élethelyzetekben, a mindennapok során segítenek valós problémák megoldásában.

Ahhoz, hogy a tapasztalatok belsővé váljanak, az első pillanattól elvárás a gyerekekkel szemben, hogy figyeljék és értékeljék önmaguk teljesítményét, tudatos és felelős részvétellel legyenek jelen az egyszerűbb, játékosabb feladatokban is. A feldolgozás segíti a résztvevőket abban, hogy összekapcsolják tanulási tapasztalataikat a valódi élethelyzetekkel, segít felismerni képességeiket és erősségeiket azáltal, hogy megnevezi azokat, így tudatosulnak bennük önműn erőforrásaik, amelyeket a jövő élethelyzetekben majd felhasználhatnak.

Ezek megfogalmazása egy élménypedagógiai foglalkozás valódi célja és lehetséges hozama!

A megtapasztalt ismeretek elmélyítéséhez, a tanultaknak a mindennapi élethelyzetekre való általánosításához a legfontosabb megfogalmazni az érzéseket a gyermeknek, a benne lezajló változásokról, folyamatokról. Ezért fontos megfelelő időt és figyelmet fordítani arra, hogy megértsék, feldolgozzák, hogy a folyamat során mi is történt velük, és utána megkeressék a kapcsolódási pontokat, a saját mindennapi életükkel.

Fontos a valódi élet és az élménypedagógiai foglalkozások közötti szoros kapcsolat megteremtése, hogy amit a gyerek a foglalkozáson belül megtapasztalt és megtanult, az átvihető legyen a mindennapi gyakorlatra, hiszen az alkalmazás maga az a kitűzött cél, amelyért az egész tapasztalatszerzést megtervezik. A foglalkozásvezető segít a résztvevőknek abban, hogy az általánosításokat az éppen aktuális szituációkban alkalmazzák, sort kerítsenek a tanulásuk levonására, a más területeken is alkalmazható készségek és képességek felismerésére, tudatosítására, a mindennapi gyakorlatba valóban átvihető, domináns minták állítására.

Ahhoz, hogy a szociális kompetenciák fejlődjenek, ahhoz, hogy hatékony magatartásbeli változások következzenek be, döntő fontosságú, hogy figyelmet fordítsunk a tapasztalatszerzés során szerzett tudás adaptációjára, felhasználásának megtervezésére, akár egyénre, akár csoportra szabottan.

A VEZETŐ SZEREPE

Az igazán fontos dolgokra emlékezni tudunk, élmény köt hozzá. Az élménypedagógia is ezen az elven alapszik: a résztvevők személyes élményen keresztül, tapasztalat által szerzik a tudást, nem készen kapják, nem a tanár, a tréner, az óvónő, a tanító, az előadó tudását kell a folyamatban részt vevőnek, diáknak, gyerekeknek, hallgatóknak elfogadnia vagy megtanulnia.

A vezetők legyenek képesek felismerni bizonyos emberi-pedagógiai alapértékeket, és ezek mentén az adott célcsoportnak céltudatosan, adekvát módon megtervezni, lebonyolítani és értékelni egy élménypedagógiai foglalkozást, legyenek képesek kérdezni, és nem ítéletet mondani, segíteni, és nem osztályozni.

Ehhez a pedagógusoknak rendelkezniük kell azzal a szabadsággal, hogy azt teszik, amit tenni szeretnének, hiszen ekkor tudják teljes lelkesedéssel és meglegedettséggel végezni munkájukat. A lehetőségek száma végtelen, az alkalmazott módszerek elsősorban a nevelő pedagógiai stílusán, személyiségén és elsajátított tudásán, módszertani gazdagságán múlnak.

A foglalkozás ideje alatt a vezető többféle szerepet is betölt: levezeti a játékot, a tevékenység során mindvégig támogatja a résztvevőket a tapasztalatok megélésében, majd a feldolgozás során moderálja a beszélgetést, megfelelő útbaigazításokkal segíti a tanulási folyamatot. A vezető szerepe, személyisége, egész habitusa befolyásolja ugyan a játékot, ezzel együtt a tanulási folyamatot, de ne álljon a csoport élére, ne uralja azt!

Úgy kell vezetnie a csoportot, hogy a résztvevők azt érezzék, a sikerhez, a megoldáshoz való utat maguk járják be, segítség nélkül. Ez szárnyakat adhat, hiszen nem utasításokat követve jutnak el a megoldásig, a sikerig, hanem sokszor hosszú tervezés, nézőpontok egyeztetése után, lemondások árán megküzdzenek érte. Mindez folyamatosan fejleszti a csoportot, és hatással van a résztvevők személyiségére is. Így tanulnak kommunikációról, együttműködésről, siker és kudarc kezeléséről, egyszerűval mindarról, amit sajnos hosszú évek alatt sem mindig sikerül az iskolában elsajátítani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Born Boglárka: *A tanulás csodája – élménypedagógia az iskolában I. – II.* [Url: https://mindsetpszichologia.hu/a-tanulas-csodaja-elmanypedagogia-az-iskolaban](https://mindsetpszichologia.hu/a-tanulas-csodaja-elmanypedagogia-az-iskolaban) (Letöltés ideje: 2023. február 17.)
- Carl Rogers (1984): *Reflections on his life.* [Url: https://psycnet.apa.org/record/2014-08708-003](https://psycnet.apa.org/record/2014-08708-003) (Letöltés ideje: 2023. február 17.)
- Szabó Gábor KÉTTÉ Alapítvány. [Url: http://tapasztalati-tanulas-kepzes.hu/tapasztalati-tanulas/](http://tapasztalati-tanulas-kepzes.hu/tapasztalati-tanulas/) (Letöltés ideje: 2023. február 17.)